

Владимир Мартиновски

ПОГЛЕД

Неколку години
пред да почине
дедо ми едно утро
ненадејно исчезна.

Насекаде го баравме.
Кај сите роднини. Во
Чаршијата. Во паркот.
Кај сите пријатели.

Следниот ден се
Појави насмеан.
Се качин на автобус
и десет часа патувал

до Дубровник. Таму
бил само два-три часа.
Па пак се качил на
Првиот автобус назад.

Што ли правел
тие два-три часа?-
сите папагалски
го прашувавме.

Сакав, рече, само
да фрлам уште еден
поглед кон морето.
Само уште еден поглед.

ПО ТАНЦОТ

По танцот
погледнуваме кон
небото:
тоа не се траги
од авиони, туку од нашите
брзи движења.

И новите бранови
во езерото не ги направи ветрот ами
силата што цела ноќ
танцуваше низ нас
и сега полека се шири низ соседните галаксии.

НОВИ СОСВЕЗДИЈА

1.

Првиот дел од нокта ни помина
во составување нови сосвездија

Кога на небото видов „Заспана ластовица“
поита да составиш сосвездие „Перница“

Кога го препозна сосвездието „Криво лале“
собрав две-три ѕвезди за негова потпирка

Кога го видов сосвездието „Јагули“
ми рече дека целото небо е океан

Кога го виде сосвездието „101 бисер“
ти шепнав: галаксиите се како школки

Кога видовме нови ѕвездени јата им
баравме брзо небесни дрвца за починка

2.

И кога успеавме конечно да ги вдомиме
сите ѕвезди, комети, метеори и сосвездија

решивме дека вториот дел од нокта
и ние можеме да одиме на заслужен одмор

3.

Утрото почна како секое утро: се погледнавме
како да не знаеме ништо за новите сосвездија

СВЕЗДАТА ШТО ЈА НЕМА

(Годишен попис)

Месечината
има неколку брчки
повеќе од лани

- но не се ни обидува тоа да го
скрие како повеќето од нас -

Од езерото
се родиле стотици
нови облаци

- по долги талкања еден од нив
му се врати назад вчера -

Планината ко
да избегала две-три
педи од градот

Ајде да ѝ се придружине!

На небото ја
нема токму свездата што
ти ја покажав лани

ГРАДОТ НÈ СЛЕДИ

Овој град ќе те следи
Константин Кавафи

Конечно сфативме дека нема бегање од градот.

Кога тргнавме кон планината веднаш
изникнаа сто нови згради и куќи
во нејзиното подножје.

Се откажавме од искачувањето бидејќи градот
сигурно ќе нè престигне
на патот кон врвот, а и шумите веќе ги ставија
во музеи кои не работат за празници.

Кога тргнавме кон аеродромот сфативме дека
пистата е веќе во центарот на градот и
дека попусто ќе летаме: билетот е повратен,
а и во секој друг град ќе нè дочекаат истите
продавници во кои работат многу наши сограѓани.

Дури и сè друго да биде навидум различно
месечината меѓу облакодерите ќе биде иста.

Од аеродромот до хотелот веројатно ќе
нè вози таксист од нашето поранешно маало и
ќе ни каже дека светот е еден голем град.

ЕЗЕРОТО РАСТЕ

Ова не е обична плима или осека:
додека некои езера се селат од учебниците
по географија во оние по историја едно езеро
секој ден расте. Расте по некоја педа во висина и во ширина
а најмногу расте во длабина. Нуркачите
се откажаа од идејата да нурнат до неговото
дно од страв дека ќе стигнат до центарот
а можеби и од другата страна на земјата.
Археолозите почнаа да се фалат дека длабоко
негде сигурно ќе ја најдат првата кука од првите луѓе.

Но повеќе од длабочината растат неговата
бескрајна тишина и неговото бескрајно синило:
што ли не се истури во него а тоа како од
инает секое утро е сè посино, побистро, попрозрачно.
Расте синилото на езерото заедно со модрилото
на фреските и на небото. Расте заедно со тишината.
Колку и да сме бучни, гласни, прегласни во ноќта,
езерото секое утро е сè потивко, поспокојно. Далгите
му станаа безгласни, потивки од биењето на срцето
додека спиеме. Тишината расте до другата страна на земјата.

СВЕТЛОСНА ГОДИНА

Од вчера до денес
ми паднаа пет-шест влакна
а веројатно уште толку се побелени
но ретко кој ќе ја забележи промената

Слушајќи го Малер од вчера до денес
внатре многу нешта се променија
небаре сум одживеал една
цела светлосна година

ПРЕИСПИТУВАЊЕ

Цел живот нè учат дека
најбрзо патува светлината
За да нè уверат, ни говорат за громот
„Прво ќе го видите, а потем ќе го слушнете“

Громовите што сега ги слушам во хорските дела
на Арво Парт ме тераат да се преиспитам:
прво ги слушам, а потоа внатре ме
облева силна и нежна светлина

АПСОЛУТЕН СЛУХ

Знам дека немам апсолутен слух
дека кога потпевнувам често фалширам
дека кога свирам некогаш го промашувам ритамот

Но и знам дека, откако ќе го чујам Бах, ритамот на
срцето ми се наштимува со оној на мислите,
а композициите внатре продолжуваат
да свират со совршена прецизност,
небаре ги темперирал некој вешт
диригент со апсолутен слух

РЕКВИЕМ

Им ставаме свежо набрано цвеќе
Им истураме од најдобрата закопана ракија
Им ги шепнуваме одвај чујно нештата што не сме
се осмелувале претходно да им ги кажеме гласно

Композиторите знаат дека тие се најверните,
најбројните и највнимателните слушатели
За нив ги чуваат најмоќните ноти, опојни
како свежо набрано цвеќе и како
најдобрата закопана ракија

МЕЃУ ДВА ХОЛАНДСКИ МУЗЕЈА

Правоаголни ледини со лалиња
во сите бои од виножитото
Омеѓени се со канали што
како да се копани
според некоја од
сликите на Мондријан
(само една крава се осмелува
да ја наруши барем за миг
совршената симетрија
од линии, облици и бои)

На влезот од градот
старо сламено столче
оставено пред накривена куќа
(за некој да си го прибере во својот дом
да го наслика на платно
или ако нема време и толку бои
барем да го фотографира
но без да користи блиц)

Облеани со црвена
дифузна светлина
(како потомки на
Сузана од Рембрант)

од излозите девојки едновремено
ја покажуваат и ја кријат
својата голотија

Одненадеж сè заличува на стоп-кадар
Луѓе што глумат скулптури (за неколку ситни пари)
Некој утрово грижливо наместил
инсталации од паркирани велосипеди

Потоа сè личи на
забавена снимка од фото-финиш
Зад секој агол се случува
нов перформанс на велосипед
Девојка со бисерни обетки
на рамо носи штафелај со огромно
распнато платно (небаре едро)
и на за'рган велосипед плови меѓу каналите
Еден дедо со црвен турбан на тротинет
влечка огромен дрвен куфер
со брашно, терпентин и масло
Над плочниците како летоци
за потрага на сериски убиец
лебдат отпечатоци од
неговите осумдесет автопортрети
(но кого да го бараме:
детето, младичот или старецот?)

Се слуша хор од детски гласови
Со слушалки од музеите, качени на ролери,
ги повторуваат лекциите за старите мајстори:
Рубенс знаел седум јазици...
Имал седумдесет и седум чираци...
Вермер умрел сиромав...
Сликал само две слики годишно...
Дури и локалниот пекар
поседувал две негови платна...
Во левиот агол од сликата на Рембрант
има рака што го запишува пеењето на Хомер...
И Хомер имал седумдесет и седум чираци...
Пеел само две пеења дневно...
Му пишал Винцент на Тео
дека е вџашен од естампите на Хирошиге...
И пекарот умрел сиромав...

Заедно со гласовите низ градот
се множат и ехата од сликите

На булеварот „Валтер Бењамин“
сите носат вратоврски
со дезен од сончогледи
и маици со репродукции од
Јадачи на компири, Ноќна стража,
Час по анатомија или Свездена ноќ
Во сокакот „Рене Магрит“
еден чичко со цилиндар

(за кој повеќето мислат дека е надуван)
цел ден повторува: „Ова луле не е луле!“
На плоштадот „Франс Халс“ сите улични свирачи
ги држат инструментите како нивните предци

На еден камен мост девојка чита порака од мобилниот
со истата гримаса и истата зачуденост
како жените што читаат писма на
платната од фламанските мајстори

Опколен од овие слики, сепак ми олеснува:
денес е денот кога не работат музеите

ПОМИРУВАЊА

*Ако ги следите ѕвездите
не можете да го промашите небото*
Данте

Ако ги следам мравките
ќе ги најдам трошките леб од
вчерашниот ручек
но во мравјалникот нема да
ја чујам песната на штурецот

Ако ги следам потоците
еден ден ќе стигнам до морето
или дури и до океанот
но таму водата што се слева
ја нема истата бистрина

Ако ги следам снегулките
едно утро ќе се слеам со
сеприсутното белило
но ќе морам да се
помирам со топењето

Ако ги следам ѕвездите
една ноќ ќе стигнам
до крајот на небото
но можеби таму ќе
ми недостига земјата

НА БОЛЕДУВАЊЕ

*Здравиот човек има шјада желби.
Болниот – само една.
Чехов*

Не мора да
трчам како пантер
да пливам како делфин
да скокам како зајак –
доволно ми е да одам без да ме боли коленото

Не мора да
чрчорам како славеј
да викам како гепард
да ги придвижувам камењата како Орфеј –
доволно ми е да зборувам без да ме боли грлото

Не мора да
пишувам како оние што сакам да ги читам –
доволно ми е кога в постела ќе прочитам:
*Она што не боли не е живот,
она што не минува – не е среќа...*

Не мора да
пијам скапи пијалаци
чувани во дабови буриња со децении
ни еликсири од билки со долги имиња на латински –
доволна ми е оваа шолја чај заедно со твојата насмевка

ПОРТРЕТ НА ПОЕТ СО ЧАДОР

*Според сликата
Портрет на поетот
на Ване Костуранов*

Некои велат на поет не му треба чадор
Сигурно пак ќе го заборава негде
и пак ќе накисне до гола кожа

А некои велат чадорот со себе го влечка
за некој друг дожд што не може
да го сети секој на своја кожа

Некој невидлив дожд од зборови
за кои нема повеќе место
во неговите идни песни

РЕКВИЗИТИ

(Монолог на актер)

Утрово сите предмети ми личат на реквизити
за некој претстави што допрва ќе се случат
косилката, пилата, распрскувачот против паразити,
тивките апарати што чекаат некој да ги вклучи.

Гледајќи ја секирата потпрена на старата круша
сфаќам дека стеблото некој силно ќе го чукне
гласот на стариот режисер како да го слушам:
до крајот на претставата пиштолот мора да пукне!

Но денес за првпат се осмелувам да одбијам ролја
ми здодеа да им слугувам на старите прелести
за првпат се чини почнувам дури и да се молам
некој друг актер да ги земе в раце острите предмети.

Ја напуштам претставата, не сакам ни да слушам
како некој душмански струга по старата круша.

БРКАЈЌИ РОКОВИ

(Декларација од капак на конзерва)

Бркајќи рокови,
престанавме да ја испраќаме месечината
и да го пречекуваме сонцето

Бркајќи рокови,
заборавиме да го распознаваме
пеењето на птиците

Бркајќи рокови,
престанавме да ги (от)поздравуваме
соседите

Бркајќи рокови,
се храниме ненаситно со храна
со изминат рок

ОБРАТЕН ПРОФИЛ

(*Errata*)

Во
Книгата
на венчаните
се протнала
грешка:
матичниот број
на невестата
нема една бројка

Во *Книгата*
на родените
се протнала
грешка:
во презимето
на бебето
голтнале
буква

Велат
дека
дури и
во Египетската
Книгата на мртвите
се провлекол некаков
обратен профил,
дека дури и во
Собраните дела на
најмудрите ќе најдете
на чудни лапсуси

Велат, сите се
протнуваме
со нашите
грешки:
секој со својата
невидлива
errata

ПРЕОБРАЗБИ

Кога те нема се претворам за час во сончоглед без сонце,
во книга без букви, во дом без врати, во дожд без капки,
во контрабас без жици, во тротинет без предно колце,
во часовник без стрелки, во стих без антички стапки,

во чоколадо без какао, во главен град без булевар,
во жирафа без врат, во оркестар без диригент,
во кондор без перја, во улица без тротоар,
во скулптура без глава и без постамент.

Кога те нема станувам орев без јатка,
пчела без ронка мед или себичен
скакулец без виолина в рака.

А кога сум со тебе сум обичен
човек кој знае да крие вешто
дека порано бил сè и сешто.

МИ ЛИЧИШ НА ДОЖД

Ми личиш на дожд! На дожд што сме го чекале со испукани усни и со празна чаша в рака. На дожд на кој му се радува сè живо и диво, сè што дише, сè што има и што нема очи и крилја.

Ми личиш на додолска радост. Ми личиш на возбудлив ромор, на долгоочекуван звук со кој се будам и знам дека истура кога е најмногу потребно.

Ми личиш на небо натежнато од облаци, во четири бои и безброј нијанси. На небо со одвај видливи премини меѓу темнобело и блескавосиво, меѓу пурпурно и светлосино.

Ми личиш на премин од суво во влага, од неподнослив чемер во поднослива тага, од прекината приказна во бескрајна сага.

Ми личиш на дожд паднат врз шума која тукушто почнала да гори. Ми личиш на дожд што сме го чекале со векови со исушени, испукани усни од кои не може да излезе ниту збор.

Затоа итам со мојата празна чаша.

ВО ЗЕМЈАТА НА ВРТЕЛЕШКИТЕ

Во Земјата на вртелешките најмногу вртоглавици добиваш ако стоиш в место. Во Земјата на вртелешките името на љубената (иако не си му го кажал ни на најдобриот пријател) веќе го шепоти човекот што продава билети.

Во Земјата на вртелешките на истата вртелешка можат да летаат и пет генерации, оти вртелешките живеат многу подолго од луѓето.

Во Земјата на вртелешките сите ја бараат зимата кога е лето, а кога паѓа снег копнеат по морето.

Во Земјата на вртелешките најлесниот занает е да се свртиш кон некоја друга страна на светот и засекогаш да одлеташ.

Во Земјата на вртелешките најтешкиот занает е да љубиш: саканиот или саканата ти се измолкнува од видното поле како оброкот на астронаут во бестежинска состојба.

Во Земјата на вртелешките купувам уште еден билет за уште едно возење. Чекам ред со надеж дека не си ја напуштила Земјата на вртелешките.

ПОБРЗАЈ И ПОЧЕКАЈ!

Побрзај да стигнеш до паркот и таму почекај да распутат дрвцата. Побрзај да влезеш во концертната сала и чекај диригентот да замавне со палката. Побрзај да се качиш на авионот и чекај пилотот да добие дозвола за полетување. Побрзај да го фатиш првиот автобус од аеродромот до градот и таму чекај го трамвајот што ќе те однесе до плоштадот. Побрзај да се качиш со тешките куфери и почекај да ти го побараат билетот. Побрзај да стигнеш навреме на плоштадот, застани до споменикот и почекај ме таму. Побрзај и почекај!

Веројатно малку ќе задоцнам.

ДОДЕКА СПИЕШ

Додека спиеш секогаш сум буден, како да живеам на другата хемисфера. Додека спиеш секогаш сум буден, иако прв ги затворам очите. Додека тонеш во сон, клепките секогаш самите се отвораат, небаре се разденува.

Додека спиеш редовно го подотворам покривот на четири води за да можеш да ги гледаш планетите и ѕвездите на сите четири страни на небото.

Свирам по една приспивна песна на сите инструменти од Филхармонијата кога твојот сон е немирн, а кога спиеш цврсто по сидовите ковам нови слики за да те изненадат кога ќе се разбудиш.

Додека спиеш, редовно чувам стража да не падне некоја комета од отворениот покрив.

(Додека спиеш внимавам на секој кучешки виеж.)

А кога се будиш, моите очи редовно самите се затвораат и тонам во неколкуминутен сон. Не дека сум уморен – сакам и ти малку да ме гледаш додека спијам.

Уште повеќе сакам кога ме будиш и ме викаш спанко.

БУБАМАРА НА ЗРНО КАЛИНКА

Точно пред една година за првпат влегов во Студиото за тетовирање. Пред тоа, којзнае колку пати ќе се залетав накај влезната врата, но никако не наоѓав сили да го преминам прагот. Ќе сирнев срамежливо во најновите изложени скици за тетоважи во излогот, ќе го фрлев погледот за да проверам кој е на смена, а потоа, или ќе продолжев по улицата или, многу почесто - ќе влезев во соседната бурекилница. Така, ги научив напамет половината кинески идеограми минувајќи „случајно“ покрај излогот.

Но тој ден не знам што ми стана, како да испари добро познатиот страв ли срам беше, не знам како да го наречам. И кога нешто ќе ми тргне, како и за сите работи, нема сопирање.

Со години пред тоа, шкрабав по тони хартии, хамери, платна или сидови, а од тој ден и моето тело стана доволно пространа подлога за ликовна експересија. Велам „пространа“, не за друго, ами за да ве потсетам дека веќе признав колку често пред тоа влегував во продавницата за бели печива.

*

Ако не се лажам, првото што посакав да ми го нацртаат беше бубамара на зрно калинка. Не знам зошто, но за миг ми се врати старата добро позната колебливост, па така ја премолчив првата желба.

- Од некаде сте ми познат!? – ми се обрати мојата вечна симпатија, држејќи го каталогот со најнови тетоважи во левата рака. Што ќе одберете?

- Одевме во исто основно и средно уметничко, излегував на истите места, сегде те пратев, дури и кога имав други девојки само на тебе мислев. Сè имам пробано за да не мислам на тебе, ама нема спас. А како ќе ме препознаеш кога сега собира уште тројца во моето огромо тело...

Се разбира, сето ова го премолчив, благо се зацрвенив и побарав да ми нацрта ноќна пеперуга на левото рамо. Тешка класика! – прокоментира некој што чекаше на ред.

Откако забележав дека левата рака ја движам со далеку поголема брзина и леснотија од другата, по неколку дена побарав да ми „слета“ пеперуга и на десното рамо. Се разбира, повторно ја погодив нејзината смена! Кога ме боцкаше ме праша дали ме боли. Од твоја рака би пиел дури и рибино масло, помислив.

- Боли малку, ама ќе издржам во име на уметноста – изуствив низ устата наместена за глупава насмевка.

Наскоро на моите тетовирани пеперуги им затребаа цветови, па уште од вратата ѝ побарав да ми насади во кожата барем по неколку трендафили, петунии, цунцулиња, ноќни фрајли, невени, циклами, гербери...

- Немам завршено цвеќарство!

(Знам, заврши Академија и тоа со највисок успех. Ја имаше твојата слика по весници. Но по неколкуте безуспешни обиди за самостојна изложба, заврши во салонов за тетоважи...)

- Слободно направете цела ливада, не е битно какви ќе бидат цвеќињата, нацртајте ги по ваш избор – првапат во животот ѝ се обратив со проширена реченица и пак се зацрвенив како бубамара.

* *

И кога нешто ќе ми тргне, тргнало! По неколку дена побарав на грбот да ми летаат и шетаат и други инсекти и животинки: свилени буби, штурци и вилински коњчиња, мајски бумбари, ретки пајаци, невестулки и црни вдовици. Во следната фаза побарав на бубалките да им се придружат и најразлични ангели, како на еден од моите омилен албуми *Ангели и инсекти*. По некои загадочни асоцијативни патишта на мојот огромен стомак почнаа да се среќаваат митолошки суштества од сите краеве на светот со имиња на (само за мене) значајни луѓе, ама испишани со египетски или кинески идеограми. Еден ден ѝ го подметнав и нејзиното име транскрибирано со арапски букви. Супер се намести: точно над срцето! Додека трпеливо ги ц'цкаше чудните букви толку се вцрвив што сите тетоважи го сменија колоритот. За миг заличив на презреана калинка пред пукање. Како и обично, таа ништо не забележи! Црташе рутинирано и одлучно, чекајќи да ѝ заврши смената.

На секој дел од моето тело секојдневно осамнуваа нови минијатурни цртежи, сцени од стрипови, анаграми, ребуси, цитати од моите омилен книги, забравени поговорки и шифрирани пораки испишани со мастила во сите бои. Дури и во деновите кога не го посетував Студиото за тетовирање имав чувство дека ми изникнуваат нови цртежи и суштества во некој агол од телото: во пазуви, зад уво, меѓу прстите од нозете.

*
* *

Додека еднаш лежев оптегнат на стомак, преправајќи се дека дремам, еднаш чув што ѝ шепоти на колешката:

- Ако го фрлам буцково во буре со формалин можам да го изложам во постојаната поставка во Музејот за современа уметност. Се утепав од цртање. Досега ќе подготвев три самостојни изложби...

*
* *
*

Сега повторно престанав да влегувам во Студиото за тетовирање. Пред некој ден, за време на нејзината смена, ме дочека еден новопримен дрдорко, кој уште од врата ми одбруси дека мојата „боди-артистка“ решила засекогаш да го напуши градот и да си ја бара среќата на друго место. Најверојатно отаде барата...

Го пресеков, небаре не ме интересира и спокојно му нарачав да ми истетовира бубамара качена на зрно калинка. Уште поспокојно ми рече дека на моето тело нема повеќе место.

*
* * *

*

Ја тропнав вратата и поитав. Знам дека не ви објаснив зошто баш бубамара на зрно од калинка, но тоа ќе ви го објаснам другпат. Сега немам време за губење. Морам да побрзам!

За некоја минута ќе се отвори новата постојана поставка во Музејот. Како знам? Па на неа ќе биде изложена една моја скулптура од „раната фаза“. Ми е гајле за неа. Ќе ја фрлам, ќе се соблечам ко од мајка роден и ќе заставам на нејзиното место.

Во раката носам плочка со нејзиното име: ќе ја закачам на постаментот, онаму каде што сега стои моето име. Ако има камери, а сигурно ќе има, ќе кажам дека сум нејзиното ремек-дело.

А кога нешто ќе ми тргне, нема враќање.

Не ќе биде чудо ако еден ден ме изложат во Метрополитен.

Како и да е, белки таа вест ќе стигне некако до неа, каде и да е.